

■ УДК 124/129:82–145 В'ЯЗЕМСЬКИЙ

М. В. Дяченко, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та політології, Харківська державна академія культури, м. Харків

ТЕМА МАНДРУВАННЯ У ФІЛОСОФСЬКО-ПОЕТИЧНИХ РОЗДУМАХ П. В'ЯЗЕМСЬКОГО

Розглядається поетична творчість російського поета XIX ст. П. А. В'яземського в контексті світоглядних уявлень про світ, суспільство, людину. Акцентується на філософській складовій його поезії — проблематиці життя і смерті, сенсу буття, місця та ролі людини в системі природи і культури, спадкоємності поколінь у розвитку суспільства. Особливу увагу у філософсько-поетичній рефлексії поета приділено темі мандрування, подорожування, дороги. Наголошується на його критичній оцінці культурних і цивілізаційних надбань у контексті сповідування загальнолюдських моральних цінностей.

Ключові слова: природа, людина, життя, смерть, сенс буття, цивілізація, мандрування, дорога, розум, серце.

Н. В. Дьяченко, доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой философии и политологии, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ТЕМА СТРАННИЧЕСТВА В ФИЛОСОФСКО-ПОЭТИЧЕСКИХ РАЗМЫШЛЕНИЯХ П. А. ВЯЗЕМСКОГО

Рассматривается поэтическое творчество русского поэта XIX в. П. А. Вяземского в контексте мировоззренческих представлений о мире, обществе, человеке. Акцентируется на философской составляющей его поэзии — проблематике жизни и смерти, смысла бытия, места и роли человека в системе природы и культуры, преемственности поколений в развитии общества. Особое внимание в философско-поэтической рефлексии поэта уделено теме странничества, путешествия, дороги. Обращается внимание на его критическую оценку культурных и цивилизационных достижений в контексте исповедования общечеловеческих моральных ценностей.

Ключевые слова: природа, человек, жизнь, смерть, смысл бытия, цивилизация, странствование, путь, разум, сердце.

M. V. Dyachenko, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of Department of Philosophy and Political Studies, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE THEME OF WANDERING IN P. A. VYAZEMSKY'S PHILOSOPHICAL AND POETIC REFLECTIONS

The author considers the poetry writing of the 19th century Russian poet P. A. Vyazemsky in the context of the world, society and human visions.

The article focuses on the philosophical component of his poetry — the issues of life and death, the meaning of life, the place and role of a human being in the system of nature and culture, the succession of generations in the evolution of society. Much attention is given to the wandering, travelling, roads in the philosophical and poetic reflection of the poet. His critical evaluation of cultural and civilization achievements in the context of the manifestation of universal moral values is especially emphasized. **Key words:** nature, human being, life, death, the meaning of life, civilization, wandering, route, mind, heart.

Не все ль мы странники? Не всем ли нам
В путь роковой идти все тем же следом?
Сегодня? Завтра? День тот нам неведом
Но свыше он рассчитан по часам.

П. Вяземский

Постановка проблеми. У своїх мемуарних нотатках уже старіючий поет пригадує, що в ранні роки в його душі «пробудилася і задзвеніла поетична струна». Йому пощастило, він ще молодим увійшов до кола талановитих письменників, поетів, істориків — представників «літературної аристократії». Достатньо назвати деяких з них: С. Глінка, В. Жуковський, М. Карамзін, О. Пушкін, М. Гоголь, К. Батюшков, І. Дмитрієв, І. Крилов, Є. Баратинський, Ф. Тютчев. Дослідники його творчості сходяться в тому, що П. В'яземський уособлював головний зв'язок в історії російської культури: увійшов у вітчизняну словесність ще при житті Г. Державіна, а залишив її за два роки до народження О. Блока. Учасник Бородинської битви, свідок виступу декабристів, переживший майже всіх своїх побратимів пера, П. В'яземський, до кінця свого життя залишався вірним своїй, виробленій ще з молодю, стратегії життя — незалежність у способі мислити і відчувати дійсність, критичне ставлення до авторитетів і життєвих стереотипів. Зазначимо, що філософські аспекти творчості П. В'яземського в науковій літературі висвітлено недостатньо.

Метою статті є виявлення специфіки філософсько-поетичної рефлексії П. В'яземського в контексті соціокультурних і цивілізаційних надбань ХІХст.

Вклад основного матеріалу дослідження. Філософська складова в поезії П. А. В'яземського настільки виразна, що навіть метафізично недосвідченому читачеві легко переконатися в цьому. Та і сам поет у своїх автобіографічних нотатках зазначав, що для нього притаманніша поезія думки, ніж відчуттів — звуків, кольорів, і він ніколи не пожертвує звуком заради думки. Тематично його поетичну творчість можна поділити на декілька частин, кожна з яких поєднується певною

темою: життя суспільне і домашнє, літературне середовище, людина і природа, життєві перекази тощо. Але мабуть домінуючого в його поезії є тема мандрювання, подорожі, ним невідступно володіла «охота к перемене мест», за висловом О. Пушкіна. І, дійсно, П. В'яземський надавав перевагу мандрюванню, подорожуванню перед домуванням:

Отовсюду мне уехать бы хотелось
И никуда приехать не хочу.
[1, с. 117].

Такий спосіб життя поета був значною мірою зумовлений його державною службою, зокрема за кордоном (чиновник Варшавської канцелярії М. Новосильцева — одного з наближених до імператора Олександра I), необхідністю лікування на відомих курортах Європи. Достатньо зазначити, що останні два десятиліття життя він перебував в основному за кордоном і помер у німецькому містечку Баден-Бадені.

Усе це «життя на колесах» позначилося на його поезії і прозі. Він задоволений таким способом життя, як мандрювання, особливо, якщо воно відбувається в межах Європейського життєпростору, але часто і проклинає його за дорожній і побутовий дискомфорт. Саме в дорозі багато чого ним передумано — про пережите, повсякденне та перспективи особистого і суспільного життя.

Подорожування російською трійкою з бубонцями, а також на той час уже запровадженими в повсякденному житті пароплавами і залізницями викликало в поета філософсько-поетичні роздуми. А роздуми ці («дорожні думи», як називав їх поет) здебільше про нове і старе, взаємозв'язок поколінь, мінливість світу, зрештою — про життя і смерть, сенс людського буття.

Усі ці сенсожиттєві питання, як і достоїнства осілого життя, наприклад, проживання в лісовій дачі («Счастливый уголок моей уютной дачи, досуг я променял на почтовые клячи») поет розглядав у контексті дорожнього життя. Симптоматичним є й те, що останній прижиттєвий збірник віршів поета, що вийшов друком у 1862 р., мав назву «В дороге и дома». Коли їдеш «в края далекие, под небеса чужие», зазначав поет, повертаєшся подумки до залишеної малої і великої батьківщини, домашнього вогнища, рідних та близьких людей і оцінюєш усе це поглядом здалека.

В края далекие, под небеса чужие
Хотите вы с собой на память перенесть
О ближних, о стране родной живую весть,
Чтоб стих мой сердцу мог, в минуты неземные,
Как верный часовой, откликнуться: Россия!

Когда беда придет иль просто как-нибудь
Тоской по родине занеет ваша грудь ...
[1, с. 27–28].

Час від часу поет вирушав у дорогу в кібітці, яку волочила трійка коней, пароплавом чи в залізничному вагоні — усі ці засоби пересування він називає «кочующей берлогой». Кочовий спосіб життя для нього, зазвичай, є бажаним, потребою духу.

Мне нужны: это развлечение,
Усталость тела и тоска,
И неподвижное движение,
Которым зыблюсь я слегка.
В них возбуждительная сила,
В них магнетический прилив,
И жизни потаенной жила
Забилась вдруг на их призыв.
[1, с. 34].

Поета не зупиняють побутовий безлад і бездоріжжя Росії, хоча часто і нарікав з цього приводу:

Скажите, знаете ль, честные господа,
Что значит русскими проселками езда?
[1, с. 35].

П. В'яземський звертався до жителів західних цивілізованих країн з певною заздрістю стосовно існуючого в них дорожнього порядку:

Вам жить легко. Судьба вам служит по контракту
И вас возить должна все по большому тракту.
Для вас проселков нет. Всегда пред вами цель,
Хотя б вы занесли за тридевять земель.
Нет, вызвал бы я вас на русские проселки,
Чтоб о людском житье прочистить ваши толки.
Тут мир бы вы другой увидели! Что шаг –
То яма, косогор, болото иль овраг.
Я твердо убежден, что со времени потопа
Не прикасалась к ним лопата землекопа.
[1, с. 35].

Але росіянин, хоча й нарікає на неприхильну до нього і його батьківщини долю, зникає до всього, пристосовується до існуючого безладу і невлаштованого життя.

Проселки — ад земной; но русский бог велик!
Велик — уж нечего сказать — и наш ямщик.
[1, с. 37].

* * * *

Степи голые, немые,
Все же вам и песнь, и честь!
Все вы — матушка Россия,
Какова она ни есть.
[1, с. 47].

Подорожуючи, не зважав на побутовий і дорожній дискомфорт: зовнішні обставини, мінливий світ для нього начебто не існують. Він усамітнюється, його душа перебуває в стані саморефлексії.

Мне все одно: обратным оком
В себя я тайно погружен,
И в этом мире одиноком
Я заперся со всех сторон.
Мне любо это заточенье,
Я жизнью странной в нем живу:
Действительность в нем — сновиденье,
А сны — я вижу наяву!
[1, с. 34–35].

«Дорожная дума» (саме так називається один із віршів) є багато-плановою, рухливою, мінливою. Констатує, що дух — неподільна єдність думки і сердечних відчуттів. Людина живе думкою, яка холодна, розсудлива з присмаком скепсису, безпристрасно фіксує події, ретельно аналізує кожну з них, відокремлюючи від загального калейдоскопу життя.

Дни странника листам разрозненным подобны,
Их разрывает дух насмешливый и злобный;
Нет связи: с каждым днем всё сызнова живи.
[1, с. 29].

Але водночас людина живе і сердечним життям: почуття, емоції, переживання, мрії, звички, радощі, горе, любов, ненависть, сум — усі ці інтенції душі утворюють життя серця, про що з натхненням писав П. В'яземський:

А жизнь и хороша преданьями любви,
Сродством поверий, чувств, созвучьем впечатлений
И милой давностью привычных отношений.
В нас ум — космополит, но сердце — домосед:
Прокладывать всегда он любит новый след,
И радости свои все в будущем имеет;
Но сердце старыми мечтами молодеет,
Но сердце старыми привычками живет

И радостней в тени прошедшего цветет!
[1, с. 29].

Життя серця — живе життя: тепло домашнього затишку, спілкування в родині, в колі близьких за духом друзів і приятелів — високо цінує поет. І це — той поет, який, за власним зізнанням, зорієнтований переважно на філософську рефлексію! Свої сердечні почуття він проникливо передав у віршах, які безпосередньо втілюють зміст «дорожніх дум». У чужому краї, із чужими звичаями доля іноді дарує мандрівникові теплий загишок, у якому можна безтурботно «сердце развернуть». Так у німецькому місті Франкфурті він неочікувано зустрів земляків — росіян, котрі живуть там осілим життям, вони запросили до себе в гості, «на чай». Звертаючись до господарів, поет говорив:

У вас по-русски здесь — тепло и хлебосольно,
И чувству и уму просторно и привольно;
Не дует холодом ни в душу, ни в плеча,
И сердце горячо, и печка горяча.
[1, с. 30].

Хай німці ввечері, випивши пиво і запаливши цигарки, готуються до сну, росіянина, всупереч німецькому порядку, вабить якась таємна сила — посидіти за чайним столом. Особливо подобався П. В'яземському чай із самовара, він, услід за Г. Державиним («Отечества и дым нам сладок и приятен»), прославляв самовар — цей «симейный алтарь», «ковчег домашних благ», «домашний запеваха». Повсюдно в Росії він — учасник сімейних зібрань.

У дорозі людина має змогу переоцінити цінності, чіткіше усвідомити користь і недоліки сформованих звичок, осмислити значення осілого життя. П. В'яземський мріяв про той час, коли людина переживатиметься зі швидкістю передачі сигналу телеграфом:

Дойдет ли до того затейливый наш век,
Который много снял оков с нас и опек,
Чтоб перебрасывать и нас по телеграфу.
[1, с. 94].

Нині, в час авіаперельотів, телебачення й інтернету, можна відповісти поетові (якби він міг нас почути): так, люди дійшли до омріяної поетом межі за останні два століття.

Однак П. В'яземський не був би вірним своєму скептичному розуму, якби спокусився існуючими технічними досягненнями. Свідок прискороного розвитку цивілізації і навіть сам користувач її благ (пароплави, залізниця, телеграф, освітлення міст газом), він, як

і Ж. Ж. Руссо, а пізніше — Л. Толстой, критично осмислював їх, оцінював життя цивілізованого суспільства в контексті загальнолюдської моралі. Чи стала морально досконалішою людина внаслідок швидкого поступу техніки і науки в XIX столітті ?

Смышлен, хитер ты, век. Бесспорно!
 Никто из братии твоей,
 Как ты, не рыскал так проворно,
 Не зажигал таких огней.
 Что ж проку? Свесь ли без пристрастья
 Наш человеческий итог?
 Не те же ль немощи, несчастья
 И дрязги суетных тревог?
 [1, с. 40].

І хіба ми з вами, читачу, — жителі XXI ст. — не солідарні з П. В'яземським? Хіба в наш атомний вік світ став кращим, а люди морально чистішими і толерантнішими в ставленні один до одного? Запитання сучасної людини до самої себе такі ж самі, як двісті років тому. Ось як їх озвучував поет:

Болезни сделались ли реже?
 Нет, редко кто совсем здоров,
 По-прежнему — болезни те же,
 И только больше докторов.
 И люди могут ли надежно
 Своим день завтрашний считать,
 От правды отличить, что ложно,
 И злом добра не отравляют?
 Нет! Так же часты приговоры,
 Дешам так же счёта нет:
 И всё же не уймутся воры,
 И мира не дождётся свет.
 [1, с. 41].

Людина дедалі глибше пізнає світ, енергійніше препарує природу, більше виробляє і споживає продуктів, але у своєму духовному вимірі морально занепадає і деградує як розумна і відповідальна істота. Саме це з гіркотою констатував поет:

Как ты молвой ни возвеличен,
 Блестящий и крылатый век!
 Всё так же слаб и ограничен
 Тобой вскормленный человек.
 [1, с. 41].

Він немовби через віки заглядає в наше, ХХІ ст., можливо, і у віддалене майбутнє всього людства.

Как светоч твой нам ни сияет,
Как ты ни ускоряй свой бег,
Всё та же ночь нас окружает,
Всё тот же темный ждет ночлег.
[1, с. 42].

На життєвому шляху П. В'яземського, на просторах східноєвропейських рівнин частіше траплялися степи, переліски, ліси. Але існувала для нього ще одна природна стихія, котру він дуже любив і сприймав дещо по-містичному, — це море. В окремих віршах П. В'яземський порівнював його то з людською душею, то з життям узагалі.

Нужны нам: звучный плеск, разноцветный твой блеск,
Твой прибой и отбой, твой простор и свобода;
Ты природы душа! Как ни будь хороша,—
Где нет жизни твоей — там бездушна природа!
[1, с. 49].

Особливо вражало поета море в нічний час, коли не спиться і здалека доносився гул морського прибою, викликаючи якийсь глибокий душевний неспокій.

О чём ты, море, так тоскуешь?
О чём рыданий грудь полна?
Ты с тишиной ночной враждуешь,
Ты рвёшься, вопишь, негодуешь,
На ложе мечешься без сна.
[1, с. 32].

Чи не та сама душа людська в час безсоння хвилюється і марить про щось неземне, невиразне і смутне, яке виникає з глибин несвідомого і примушує людину сумувати і радіти, викликає біль, любов і сльози?

Но всё, о море! всё ничтожно
Пред жалобой твоей ночной,
Когда смутишься вдруг тревожно
И зарыдаешь так, что можно
Всю душу выплакать с тобой.
[1, с. 32].

На відміну від, здавалося б, спокійних і статичних полів, море текуче, мінливе, неспокійне, як і саме життя. В ньому чути гуркіт водяних валів, підводний гул, плескіт і ревіння хвиль, жалібний стогін і шалений регіт. Інколи воно поводить себе як стомлена і хвора

людина і, перемагаючи біль, ледве переводить дух. Приваблива морська далечінь заворожує поета, наводить його на філософські роздуми: чи не є море уособленням усього буття, вічного і нескінченного універсуму?

Нет пространству границ! Мыслью падаешь ниц —
И мила эта даль, и страшна бесконечность!
И в единый символ, и в единый глагол
Совмещается нам скоротечность и вечность.
[1, с. 49].

Поет прислуховувався до моря, намагаючись зрозуміти, про що шумить воно, які тайни весвіту намагається розкрити людині.

Ты что-то хочешь рассказать
Про таинства природы вечной
И нам волною скоротечной
Глубокий смысл их передать.
[1, с. 131].

Море немовби підказувало йому, що він уже на піку життєвої хвили, котра невимовно несе його до берега.

Теперь, что с альфы на омегу
Я окончательно попал,
Теперь, что после бурь ко берегу
Несет меня последний вал.
[1, с. 125].

Тема мандрування у творчості П. В'яземського не є випадковою. Для нього дорога, шлях, мандри — символи людського життя. Життя — та сама дорога з її початком і кінцем: «Поутру колыбель, а к вечеру — могила». У кожного подорожанина на початку шляху був «жезл в маршальской сумме», але настав полудень життя, «стал небосклон темней и путь как будто уже»? Самокритично оцінюючи прожите життя, поет зауважував, що його дорога радше «проселочная», аніж «столбовая». Ідучи цією, важкою прохідною дорогою, багато чого він не зміг здійснити. Звертаючись до пережитого, П. В'яземський писав:

Меня влекло, ты уносило,
Как там рассудок не грози;
Вдали все так казалось мило,
Все было приторно вблизи...
Всегда искал я целей новых
И не достиг ни до одной;
Ценою опытов суровых

Я дослужился на покой.

[1, с. 93].

У подальшому П. В'яземський дотримувався певної «стратегії» життя, про яку говорили ще стародавні мудреці — правило «золотої середини». Цей «середній» шлях — найскладніший для здійснення, оскільки потребує виваженої мудрості: не вдаватися до крайнощів, не зазнавати впливу протидіючих сил, не потрапляти в полон емоцій і не спокушатися силою власного розуму.

Идешь ли среднюю дорогой?

Тебе со всеми врозь идти;

Ни добрым словом, ни подмогой

Никто не встретит на пути.

Но к крайности себя причисли —

И застрахован твой успех:

Спокойный ум и зрелость мысли

Для многих — жалость или смех.

[1, с. 103].

Наприкінці життя людина, зазвичай, підбиває певні підсумки пройденого шляху.

Приятно путнику с холма окинуть глазом

Весь путь, который он с утра перебежал.

И под вечер себе устроит свой привал.

[1, с. 106].

Говорячи про підсумки свого життя, поет відзначав, що намагався своїм письменницьким пером діяти творчо, конструктивно, заради блага ближнього.

Воспитывать в сердцах прекрасному служенье;

Там, где вражда страстей, поведать примиренье;

Кому сказать: вперед! кого предостеречь;

Почуешь ли в груди дух творчества — облечь

Сочувственную мысль в сочувственное слово;

Не гнать все старое пред тем, что только ново;

Все новое не гнать, держать из рода в род

Того, что отцвело и принесло свой плод...

[1, с. 106].

Але життя парадоксальне: людина намагається робити добро, а в дійсності часто її намагання приносять страждання і розчарування: всупереч утвердженню добра торжествує зло.

Все, что не нужно, все, что вредно,

Везде в обилии большом;

Добро ж так редко и так бедно,
 Что добывается с трудом.
 Но скорбь такое достоянье,
 Что можешь с ним весь век проведь.
 Нет, жизнь не дар, а наказанье.
 Вопрос: за что? Ответ: бог весть!
 [1, с. 141–142].

Нелегко йти «проселочной» дорогою життя, контури її ледь-ледь намічені попередніми подорожніми, багато на ній завалів, тупиків, іноді слід її взагалі зникає. Куди йти, які цінності сповідувати? Сумніви, запити розуму і серця — постійна тема філософсько-поетичних роздумів П. В'яземського.

Иль я игрок плохой, иль жизнь игра плохая,
 Но все я в дураках, внаклад себе играя...
 Так к лучшему идет все в лучшем нашем мире,
 Где для меня успех — все неизвестный X,
 А неудача сплошь — как дважды два четыре.
 [1, с. 119]

Не знаходячи відповідей на виникаючі запитання, П. В'яземський часто впадав у розпач, висловлював занепокоєність щодо невирішеності смисложиттєвих проблем, що викликало песимістичні роздуми.

О чем заботиться? Без вашей воли
 Прядется нить дней неподвластных нам.
 Не мы себе предназначаем доли,
 Куда идти? По терням иль цветам?
 К чему скорбеть? Надеяться напрасно, —
 Что было — было, прошлое — прошло,
 Что будет впредь? Как знать? Одно нам ясно:
 Жизнь мимо идет, с ней добро и зло.
 [1, с. 87].

Здавалося б, наприкінці шляху, коли багато чого з пережитого позаду, людина збагачена набутим досвідом, може благоденствувати, спокійно жити і навіть надавати мудрі поради тим, хто ще в дорозі. Але поет не спокушався: як і раніше, світ для нього — загадка, остаточних відповідей на «вічні» запитання буття немає і, радше, не буде.

Я не хвалюсь смиренностью моею
 Не мудрости моя смиренность дочь,
 Могу ль сказать, что я духовно зрею?
 Нет, вижу я, что наступает ночь.
 Уж подвиг мой окончен. Неудачен,

Хорош ли он? Здесь не об этом речь.
Но близок час, который предназначен,
И ношу дня пора мне сбросить с плеч.
[1, с. 87].

Мандрівникові складно і на початку мандрів, коли робить свої перші кроки на незвіданому шляху, але, мабуть, найскладніше наприкінці, коли йому, стомленому тривалим переходом, слід зібратися і тілом, і душею. П. В'яземський убачав певний тайний смисл і натяк у звичаї, що практикується подорожніми: відправляючись у далеку путь, «присесть на дорожку» і побути якусь мить у тиші.

Когда кто в путь отправится готов,
Присядет он в тиши благоговейной,
Сосредоточится в себе самом
И, оградясь напутственным крестом,
Предаст себя и милых ближних богу,
А там бодрей пускается в дорогу.
[1, с. 79].

Яким би тривалим не було гостювання людини на цій землі, а настає і її час збиратися в останню путь.

Уж не за мной ли дело стало?
Не мне ль пробьет отбой? И с жизненной бразды.
Не мне ль придется снести шалаш мой и орало
И хладным сном заснуть до утренней звезды?
[1, с. 37].

Людина, обтяжена розумовою рефлексією, зорієнтована переважно своїми сердечними почуттями, зазвичай, не думає про особисту смерть і не приділяє їй особливого значення. «Живи, поки живеться!» — часто доводиться чути в колі спілкування з друзями, приятелями. Ось і П. В'яземський говорив про це:

Пока живется нам, все мним: еще когда - то
Нам отмежует смерть урочный наш рубеж;
Пусть смерть разит других, но наше место свято,
Но жизни нашей цвет еще богат и свеж.
[1, с. 37].

На певному етапі людина раптом прозріває, усвідомлюючи, що безсмертя — привід і запитує: «Чи бува не моя настала черга?». Усі життєві справи і тривоги стають для неї несуттєвими, людина наодинці повинна вирішити останню «справу» — піти з цього життя.

Не лучше ль каждому пред той дорогой
Собраться с духом, молча, одному

Сойти спокойно во внутреннюю келью
 И дать остыть житейскому похмелью,
 И отрезвиться страстному уму.
 [1, с. 80].

П. В'яземський прожив довге життя, стомився від нього, про що неодноразово нагадував і собі, і читачеві у віршах, написаних наприкінці життя.

Мне в тягость жить; хочу забыться,
 Хочу не знать, что я живу,
 Хочу от жизни отрешиться
 И от всего, что наяву.
 * * * *

С днем каждым жизни путь темней и безнадежней,
 Порвались струны бытия:
 Страдающая тень, обломок жизни прежней,
 Себя, живой мертвец, переживаю я.
 [1, с. 144, 157].

Немає більше сил далі продовжувати життєвий шлях: хвороби, постійна недуга докучають людині: їй і жити, і помирати важко. У своєму прекрасному вірші «Цветок» поет пише:

Зачем не увядаем мы,
 Когда час смерти наступает,
 Как с приближением зимы
 Цветок спокойно умирает?
 [1, с. 147–148].

Покидаючи цей світ, поет не сподівається на загробне життя. Не бажає щоб життя в останню мить сказало: «до побачення» [1, с. 143].

Завершено мандрювання поета життєвими шляхами цього загадкового світу, вписана ще одна сторінка в літопис світової поезії. Але життя продовжується, одні покоління змінюють інші, до них звертався поет зі словами:

Счастливы юноши! Надеемся: завтра — ваше,
 А наша собственность: вчера.
 [1, с. 147].

П. В'яземський сподівався, що його творчість не буде забута і знайде відгук у нових поколінь:

Но все же, может быть, рожден я не напрасно:
 В семье людей не всем, быть может, я чужой,
 И хоть одна душа откликнулась согласно
 На улетающий минутный голос мой.
 [1, с. 143].

Висновки. Підсумовуючи розгляд специфіки філософсько-поетичної рефлексії П. В'яземського, маємо констатувати, що в його особі гармонійно поєднуються дві складові: поетична обдарованість і аналітичний, критично орієнтований філософський розум. Підтвердженням є вся його поетична творчість. Серед видатних представників російської літератури XIX ст. саме П. В'яземському найбільшою мірою (можливо за винятком М. В. Гоголя) вдалося реалізувати ідею мандрування як способу філософсько-поетичного осягнення дійсності — природи, суспільства, культури побуту — на європейському просторі. Досягнуті надбання у творчості поета певною мірою збагачують уявлення сучасної людини про філософську, культурологічну й естетичну складові суспільного життя XIX ст.

Список використаних джерел

1. Вяземский П. А. Стихотворения. Воспоминания. Записные книжки / П. А. Вяземский ; сост. Н. Г. Охотина ; вступ. ст. и прим. А. Л. Зорина и Н. Г. Охотина. — М. : Правда, 1988. — 480 с.

References

1. Vyazemskiy P. A. Stikhotvoreniya. Vospominaniya. Zapisnyye knizhki / P. A. Vyazemskiy ; sost. N. G. Okhotina ; vstup. st. i prim. A. L. Zorina i N. G. Okhotina. — M. : Pravda. 1988. — 480 s.

■ UDC 124/129:82–145 VYAZEMSKIY

Dyachenko M. V., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of Department of Philosophy and Political Studies, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE THEME OF WANDERING IN P. A. VYAZEMSKY'S PHILOSOPHICAL AND POETIC REFLECTIONS

The aim of this paper is to interpret specific features of the philosophical and poetic reflection of P. A. Vyazemsky in the context of the socio-cultural and civilization achievements of the 19th century.

Research Methodology. The research strategy consists of general scientific methods: historical (consideration of the sociocultural situation in the European cultural context of the 19th century); analytical (determination of the philosophical, poetical and esthetical aspects in P. A. Vyazemsky's poetry writing); comparative (comparison of the general and special features of the Russian and European culture).

Results: Studying P. A. Vyazemsky's poetry writing has demonstrated that it highlights the world, society and human visions. Much attention is given to the wandering, travelling, roads in the poet's philosophical and poetic reflection. The article identifies the philosophical component

of his poetry — the issues of life and death, the meaning of life, the place and role of a human being in the system of nature and culture, the succession of generations in the evolution of society.

The article gives a rationale thinking of the poet's personality, the harmonious balance of his poetical talent and analytical mind, whose critical evaluation is focused on the philosophical values. The analysis of P. A. Vyazemsky's poetry writing in the aspect of wandering subject unfolds the value of this artist to the modern readers in forming global poetic and philosophical culture.

Novelty. The specific features of P. A. Vyazemsky's philosophical and poetic reflection are identified in the context of the socio-cultural and civilization achievements of the 19th century. The thought is specified that among eminent poets of the 19th century Russian culture it is P. A. Vyazemsky who realized the idea of wandering as a way of philosophical and poetical comprehension of nature and socio-cultural reality.

Practical significance: The article contributes to the history of poetical, philosophical and esthetical thought. The material in this article can be of interest to the teachers, graduates, students of philological and philosophical departments and readers, who are interested in the issues of the theory and history of spiritual culture.

Key words: nature, human being, life, death, the meaning of life, civilization, wandering, route, mind, heart.

Надійшла до редколегії 24.02.2016 р.